

عملیات طوفان الاقصی و تأثیر آن بر پیمان ابراهیم

محمدحسن شاه‌رضائی^۱

مهناز گودرزی^{۲*}

چکیده:

انجام عملیات طوفان الاقصی در هفتم اکتبر ۲۰۲۳ از سوی جنبش حماس، روند تحولات منطقه غرب آسیا را با چالش مواجه نمود. این عملیات در ابعاد گسترده‌ای انجام گرفت به‌طوری که با آغاز آن از سوی نیروهای حماس، اسرائیل به شدت غافلگیر و در شوک فرو رفت. در همین راستا این مقاله که به روش تحلیلی-توصیفی گردآوری شده به دنبال پاسخ به این سؤال است که: عملیات طوفان الاقصی چه تأثیری بر فرآیند مذاکرات سازش میان اسرائیل و کشورهای عربی در قالب پیمان ابراهیم دارد؟» بنابر این هدف مقاله هم، تأثیر و پیامدهای عملیات مذکور بر روند سازش در توافق ابراهیم است که با چشم‌انداز تقویت روابط بین اسرائیل و کشورهای عربی در حال اجرا بود. در همین رابطه، فرضیه مقاله نیز این‌گونه است که: «پیامدهای عملیات طوفان الاقصی فرآیند عادی‌سازی روابط کشورهای عربی با اسرائیل را کند نموده است». یافته‌های مقاله بیانگر آن است که انجام عملیات طوفان الاقصی از سوی حماس منجر به پیامدهایی نظامی-امنیتی و اطلاعاتی، سیاسی و اقتصادی در مواردی همچون: خط بطلان بر افسانه شکست‌ناپذیری اسرائیل، تقویت و پیروزی جنبش حماس، بازگشت موضوع فلسطین به مسئله نخست جهان، برجسته شدن اختلاف‌های درونی اسرائیل، شکست فاحش اطلاعاتی و امنیتی اسرائیل، اوج‌گیری خشم افکار عمومی بین‌المللی علیه اسرائیل، ورشکستگی اقتصاد اسرائیل، غافلگیری رهبران و سامانه‌های اطلاعاتی ارتش اسرائیل، وحدت جهان اسلام، تقویت جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا و مهم‌تر از همه توقف و یا حداقل به تأخیر افتادن روند عادی‌سازی روابط با کشورهای عربی با اسرائیل در قالب پیمان ابراهیم خواهد شد.

کلمات کلیدی: عملیات طوفان الاقصی، پیمان ابراهیم، کشورهای عرب منطقه، اسرائیل و جمهوری اسلامی ایران

۱- دانشجوی دکترای گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

۲- دانشیار گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

* نویسنده مسئول

مقدمه:

بعد از عملیات طوفان الاقصی در ۷ اکتبر ۲۰۲۳، به تدریج ابهامات نیز پیرامون آن شروع شد. یکی از مهم‌ترین موارد مربوط به تأثیر این عملیات بر روند عادی‌سازی روابط اعراب و اسرائیل در قالب پیمان ابراهیم بود. عملیات طوفان الاقصی درست در زمانی اتفاق افتاد که مذاکرات مربوط به پیوستن عربستان سعودی به عنوان یکی از مهم‌ترین کشورهای جهان اسلام به پیمان ابراهیم، به مراحل حساس خود رسیده بود؛ از این رو این پرسش اساسی مطرح شد که با وقوع عملیات طوفان الاقصی، روند مربوط به پیوستن کشورهای عربی به پیمان ابراهیم با چه سرنوشتی روبه‌رو خواهد شد؟ جنایات بی‌سابقه اسرائیل در غزه، خراب شدن مسیر و به حاشیه رفتن پیمان ابراهیم از دستور کار را به ذهن متبادر می‌کرد. در نقطه مقابل جنبش حماس به دلیل اقدامات خود بر علیه اسرائیل و دستاوردهایی چون آزادی اسرای فلسطینی، محبوبیت خود را در میان افکار عمومی و به‌ویژه اعراب گسترش داد به‌طوری که حذف و طرد آن از آینده سیاسی فلسطین امکان‌پذیر نخواهد بود.

عملیات طوفان الاقصی، اولین اقدام برای حمله نظامی به اسرائیل نبوده و اقدام نظامی علیه اسرائیل دارای سابقه تاریخی است؛ اما این عملیات به لحاظ قدرت و پیش‌بینی ناپذیری برای دستگاه‌های اطلاعاتی اسرائیل از جمله سازمان‌های موساد، امان و شاباک بی‌سابقه بود. سال‌های طولانی، اسرائیل مورد حمله زمینی طرف مقابل قرار نگرفته بود و عمده درگیری اسرائیل با گروه‌های فلسطینی در حملات راکتی و موشکی خلاصه می‌شد. اما عملیات طوفان الاقصی تمامی این موارد را تغییر داد؛ به گونه‌ای که اسرائیل عملاً مورد حمله زمینی نیروهای فلسطینی قرار گرفت و حتی به مدت چندروز، برخی از مناطق فلسطین اشغالی در اختیار نیروهای مقاومت فلسطینی درآمد.

آخرین باری که یک کشور توانست به‌صورت آشکار و همه‌جانبه به اسرائیل حمله کند و برای مدتی (هرچند محدود) در آن‌جا حضور داشته باشد، به «جنگ یوم کیپور» در سال ۱۹۷۳ بازمی‌گردد. در این عملیات، چند کشور عربی به رهبری مصر و سوریه توانستند وارد اسرائیل شوند؛ البته در نهایت متحمل شکست شدند. این درحالی است که ظرفیت و توانایی یک گروه نظامی که به مدت ۱۷ سال تحت محاصره بوده، به هیچ عنوان با پتانسیل چند کشور بزرگ عربی برابری نخواهد کرد. حال اگر عملیات طوفان الاقصی در مجامع منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای اهمیت پیدا می‌کند دقیقاً به همین دلیل است.

این عملیات در حالی انجام گرفت که اندیشکده‌ها، مؤسسات مطالعاتی و سران دستگاه‌های اطلاعاتی اسرائیل در برآوردهای اطلاعاتی خود همواره بر این موضوع تأکید می‌کردند که حماس به دنبال جنگ نیست و نمی‌خواهد غزه را وارد جنگ نماید. اسرائیل همواره تأکید می‌کرد که توانسته است حماس و قدرت نظامی این جنبش را کنترل نماید. در این خصوص می‌توان به اظهارات مقامات رسمی اسرائیل در کنفرانس امنیتی هرتزلیای ۲۰۲۳ از جمله سخنرانی «هرتزی هالوی»^۱ رئیس ستاد کل ارتش، سخنرانی «آهارون حالیوا»^۲ رئیس اداره اطلاعات ارتش (آمان)، «تزاچی هانگی»^۳ مشاور امنیت ملی، «یوآو گالانت»^۴ وزیر جنگ، «ایال زامیر»^۵ مدیر کل وزارت جنگ و «بنی گانتس»^۶ وزیر جنگ سابق اسرائیل اشاره نمود. لذا مهم‌ترین مؤلفه‌ای که در این عملیات می‌توان روی آن تأکید کرد، موضوع غافلگیری به‌همراه عملیات نفوذ و هماهنگی در طرح‌ریزی و اجرای عملیات توسط نیروهای حماس می‌باشد.

1. Herzi Halevi
2. Aharon Haliva
3. Tzachi Hanegbi
4. Yoav Galant
5. Eyal Zamir
6. Benny Gantz

با توجه به موارد مطروحه، عملیات طوفان الاقصی را می‌توان بزرگ‌ترین، مهم‌ترین و پرثمرترین عملیات گروه‌های فلسطینی علیه اسرائیل از زمان موجودیت آن در ۱۳ ماه می ۱۹۴۸ دانست که بسیاری از مقامات ارشد اسرائیل نیز به آن اشاره و اعتراف داشتند. این عملیات پیامدهای بسیار زیادی در ابغاد مختلف در پی داشته است که بایستی از زوایای گوناگون مورد بررسی و واکاوی قرار گیرد؛ از این رو این مقاله در پی واکاوی پیامدهای عملیات طوفان الاقصی و تأثیر آن بر پیمان ابراهیم می‌باشد.

پیشینه پژوهش:

با توجه به فاصله زمانی عملیات طوفان الاقصی که کم‌تر از یک سال می‌باشد، گرچه نشست‌های زیادی توسط متخصصان و اندیشمندان انجام گرفته و گزارش‌های زیادی در این خصوص نوشته شده، اما مقالات پژوهشی یا آثار مکتوب علمی که به این مسئله پرداخته باشند، چندان زیاد نیست، لیکن به دلیل اهمیت موضوع به اندک آثار نگارش شده به شرح ذیل پرداخته خواهد شد:

مقومی، امیررضا، (۱۴۰۳)، در پژوهشی با عنوان "واکاوی پیامدهای طوفان الاقصی بر امنیت ملی اسرائیل" آورده است: عملیات طوفان الاقصی گسترده‌ترین، مهم‌ترین و پرثمرترین عملیات گروه‌های فلسطینی علیه اسرائیل در ۷۵ سال اخیر است. این عملیات علاوه بر معادلات امنیتی منطقه شامات، معماری امنیتی و سیاسی منطقه غرب آسیا را متحول کرد. وی در این مقاله که به روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اسنادی انجام داده در پی پاسخ به این سؤال است که عملیات طوفان الاقصی چه پیامدهایی بر امنیت ملی اسرائیل داشته است؟ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد عملیات هفت اکتبر ۲۰۲۳، نه تنها تبعات داخلی و منطقه‌ای برای اسرائیل داشته، بلکه امنیت ملی آن را در عرصه بین‌المللی نیز تهدید کرده است. عواملی از قبیل: ناکارآمدی دستگاه‌های اطلاعاتی اسرائیل، عدم تحقق دکترین نظامی آن، معضلات داخلی، چالش‌های اقتصادی و آسیب‌های حوزه سیاست خارجی پس از عملیات طوفان الاقصی، ارکان امنیت ملی اسرائیل را در ابعاد گوناگون تحت الشعاع قرار داده است. این ناامنی در آینده چالش‌های بنیادین و طولانی مدتی برای اسرائیل به‌وجود خواهد آورد.

پورحسن، ناصر (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان "پیامدهای عملیات طوفان الاقصی بر توافق ابراهیم" آورده است: عملیات طوفان الاقصی، ماهیت و روند بسیاری از تحولات در منطقه غرب آسیا را دگرگون کرده است. وی که هدف مقاله خود را، تحلیل عملیات طوفان الاقصی و تحولات آن بر روند سازش بین اسرائیل و کشورهای عربی دانسته است، پرسش اصلی مقاله‌اش را این‌گونه مطرح نموده که: عملیات طوفان الاقصی چه تاثیری بر فرآیند مذاکرات سازش میان اسرائیل و کشورهای عربی دارد؟ یافته‌های مقاله نیز حاکی از آن است که با افشا شدن بیشتر اهداف و ماهیت اسرائیل در جریان عملیات حماس و متراکم شدن تنفر از این رژیم، روند صلح سرد تا آینده میان مدت متوقف شود و صلح گرم با توجه به جایگاه فلسطین در میان افکار عمومی کشورهای که مقامات رسمی آن‌ها برای تحقق گسترش توافق ابراهیم می‌کوشند، محقق نخواهد شد.

وزیریان، امیرحسین، (۲۰۲۳)، در پژوهشی با عنوان "طوفان الاقصی، اسرائیل را غافلگیر می‌کند و برنامه‌های نظم امنیتی جدید را برهم می‌زند" آورده است: چشم‌انداز عادی‌سازی روابط بین اسرائیل و کشورهای عربی و همچنین با فلسطین، حداقل در آینده نزدیک تضعیف شده است. همچنین به اعتقاد نویسنده، صرف نظر از نتیجه جنگ، اسرائیل آسیب‌پذیری نظامی و امنیتی را در برابر کشورهای عربی که روابط خود را با اسرائیل عادی کرده‌اند یا تمایلی به انجام آن بروز دادند، نشان داده است. گذشته از این، یکی دیگر از پیامدهای عملیات طوفان الاقصی، شکست راهبرد و طرح آمریکا در منطقه بود که بر نادیده گرفتن و یا مهار ایران استوار بود.

ساری اصل، رسول، (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان "طوفان الاقصی و ابتکار عمل در دست جبهه مقاومت" آورده است: نتیجه اکثر قریب به اتفاق ارزیابی‌ها تا قبل از شروع عملیات «طوفان الاقصی»، نشان می‌داد شخص نتانیاهو برای فرار از بحران‌های داخلی درصدد به‌راه‌انداختن جنگ علیه مقاومت بوده تا علاوه بر از بین بردن گروه‌های مقاومت اسلامی در غزه، اوضاع داخلی را نیز آرام و یک‌صدا

کند. این در حالی است که از آغاز نبرد طوفان الأقصى اسرائیل با تشدید بحران اقتصادی خود مواجه شده است که به طور خلاصه می توان به این مواردی همچون: کاهش واحد پول محلی، شکل، به پایین ترین سطح خود در چهارده سال اخیر؛ کاهش ۱۰ درصدی شاخص سهام استاندارد اسرائیل در سال جاری و زیان ۳۰ میلیارد دلاری بورس اسرائیل سه هفته پس از جنگ اشاره نمود.

چارچوب نظری:

امنیت پایدار از ضروری ترین نیازهای جوامع بشری در طول تاریخ است. احساس تهدید و نیاز به امنیت موجب می شود که جوامع انسانی برای حفظ خود دست به اقدامات متعددی از جمله حمله و یا عملیات نظامی علیه دشمن خود کنند. از این رو اندیشیدن به امنیت و معضلات امنیتی به پیدایش مکاتب مختلف امنیتی منجر شده است. هر یک از این مکاتب با توجه به مبانی و رویکردهای متفاوت به مفهوم سازی و تبیین ابعاد تحلیل چارچوب مفهومی امنیت پرداخته اند که حاصل آن مجموعه ای از ایده ها، روش ها و مطالعات موردی است که به «مطالعات امنیتی» مشهور شده است. بر این اساس، یکی از برجسته ترین مکاتب که با ارائه تعریف چند بعدی از امنیت، جایگاه مهمی در مطالعات امنیتی به دست آورد، مکتب کپنهاگ است. این مکتب با توجه به این که بر مطالعات امنیتی استوار است، از اولین رهیافت هایی می باشد که به دنبال پایه گذاری جایگاهی مستقل برای مطالعات امنیتی است. یکی از مهمترین چارچوب هایی که از جانب مکتب کپنهاگ برای بررسی دقیق تر مطالعات امنیتی در سطح منطقه ای مطرح شده است، نظریه مجموعه امنیتی منطقه ای است که توسط باری بوزان ۱ در کتاب «مردم، دولت ها و هراس ۲» ارائه شد (Taheri & Seifi, 2015: 134).

پس از دهه ۱۹۸۰ و ناتوانی مکتب رئالیسم و ایدئالیسم در پیش بینی جنگ سرد، افرادی همچون باری بوزان و الی ویور تعریف جدیدی از امنیت ارائه نمودند که با عنوان مکتب کپنهاگ شناخته می شود (حسنی چنار و آجیلی، ۱۴۰۰: ۲۹). باری بوزان امنیت را به طور کلی به معنای «رهایی از تهدید» می داند و این اصطلاح را در چارچوب نظام بین الملل به معنای «توان دولت ها و جوامع در جهت حفظ هویت مستقل و تمامیت عملی آن ها» تعریف می کند (بوزان، ۱۳۹۷: ۳۲).

نظریه مجموعه امنیت منطقه ای، نظریه ای روش شناسانه با سطح تحلیل منطقه ای برای تجزیه و تحلیل مسائل امنیت بین الملل است. این روش-نظریه به علت انتخاب سطح تحلیل به عنوان مبنای خود، نظریه محیط شناسی امنیتی نیز محسوب می شود. تقسیم جهان به مجموعه های امنیتی منطقه ای مشتمل و مرتبط با یکدیگر موجب می شود تا نظریه مجموعه امنیت منطقه ای، چهار سطح تحلیل متفاوت منطقه ای را به یکدیگر پیوند دهد و در هر سطح مشخص نماید که چه چیزی باید برای تحلیل مبنا قرار گیرد. در تراز داخلی یعنی در درون دولت-کشورهای منطقه ای، آسیب پذیری آن ها معیار اصلی است. تراز بعدی روابط دولت های منطقه با یکدیگر است. تراز سوم، تعامل یک مجموعه امنیتی با مجموعه های امنیتی همسایه است و در نهایت تراز قدرت های جهانی و نقش آن ها در مجموعه امنیتی منطقه ای مورد توجه است (Abdullah Khani, 2010: 279).

در مجموع باید گفت ایده اصلی این نظریه این است که چون انتقال تهدیدهای در فواصل کوتاه تر به مراتب راحت تر از انتقال آن در فواصل طولانی تر است، وابستگی متقابل امنیتی به شکل طبیعی به الگوی دسته بندی های منطقه ای مجموعه های امنیتی تبدیل می شود. این نظریه به نوعی در صدد بررسی هرگونه همگرایی در راستای مبارزه با تهدیدهای مشترک برای کشورهای متعدد است. یعنی نظریه کپنهاگ به نوعی همگرایی را به دلیل داشتن قدرت مانور قابل توجه، و تأثیرگذاری مؤثرتر به دولت هایی ارائه می دهد که در یک منطقه آشوب ساز موجودیت دارند. منطقه غرب آسیا بیش از هر منطقه دیگر می تواند کانون توجه نظریه باری بوزان و اولیور

وویور باشد. چرا که تهدید مشترک اسرائیل برای محور مقاومت و ایجاد همگرایی ایجاد شده چه در ادوار گذشته و چه در عملیات طوفان الاقصی، دو مقوله مورد توجه این نظریه (تهدید مشترک و همگرایی)، می‌باشد. به همین دلیل مقاله پیش‌رو در صدد است که موضوع پیامدهای عملیات طوفان الاقصی و تأثیر آن بر پیمان ابراهیم را براساس این نظریه مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دهد. یافته‌های پژوهش:

پیامدهای متعدد عملیات طوفان الاقصی در ابعاد مختلف اسرائیل را تضعیف نمود که این موضوع باعث شده تا پیمان ابراهیم را تحت الشعاع خود قرار دهد. این پیامدها عبارتند از:

۱- خط بطلان بر افسانه شکست‌ناپذیری اسرائیل:

عملیات طوفان الاقصی با توجه به تأثیر آن بر تلاش‌های اسرائیل برای اشغال نوار غزه از اهمیت استراتژیک برخوردار است. چرا که شکست استراتژی اسرائیل در غزه را موجب شده و علاوه بر آن بر اجزای سیستم نظامی و اطلاعاتی اسرائیل شکست سنگینی را تحمیل نموده است. اسرائیل در این عملیات در مقایسه با جنگ ۱۹۶۷ دو برابر تلفات جانی داشته است. همچنین شکست‌های امنیتی و نظامی عملیات ۷ اکتبر بسیار فراتر از شکست‌های اسرائیل در جنگ اکتبر ۱۹۷۳ (جنگ یوم کیپور) بوده که به‌نظر می‌رسد حاصل سهل‌انگاری سرویس‌های اطلاعاتی بوده است. بخش اطلاعات نظامی (امان) و سرویس امنیتی (شین بت) در پیش‌بینی و یا کسب هرگونه اطلاعات در باره این عملیات ناتوان ظاهر شدند. این در صورتی است که اسرائیل که بر شهرت جهانی خود در زمینه امنیت و جاسوسی چه از جهت فناوری و نیروی انسانی ماهر تأکید می‌کند، از مکانی (غزه) غافلگیر شد که به‌صورت لحظه‌ای تحت نظارت فیزیکی و مجازی بوده است و این شیوه از عملیات به تحقیر هرچه بیشتر اسرائیل دامن زده است. (مرکز آینده پژوهی جهان اسلام، ۱۴۰۲: ۲).

از این‌رو مهم‌ترین پیامد طوفان الاقصی این بود که افسانه شکست‌ناپذیری اسرائیل از بین رفت. اسرائیلی که بیش از ۷ دهه است با تبلیغات گسترده این‌گونه وانمود می‌کند که قوی‌ترین ارتش منطقه غرب آسیا و یکی از قوی‌ترین ارتش‌های جهان و همچنین یکی از قوی‌ترین سازمان‌های اطلاعاتی و جاسوسی جهان را دارد. عملیات طوفان الاقصی باطل بودن این انگاره را ثابت کرد. (عمادی، ۱۴۰۳: ۲).

در جریان عملیات ۷ اکتبر، بیش از ۵۰۰۰ موشک تنها در ۲۰ دقیقه به خاک اسرائیل شلیک شد. سامانه دفاع هوایی گنبد آهنین^۱ قبلاً هرگز این چنین غرق حملات نشده بود. این حمله ثابت کرد که حتی پیشرفته‌ترین فناوری‌ها هم محدودیت‌های خود را دارند، حتی زمانی که دشمن شما بسیار فقیرتر از شما باشد. هر قطعه سخت‌افزار گران‌قیمت، مهم نیست چقدر کارآمد باشد، مهم این است که نقطه‌ای ضعیفی خواهد داشت، نقطه‌ای که می‌تواند با فناوری‌های پایین‌تر فاقد کارایی شود. و هنگامی که دشمنان شما به آن نقطه رسیدند، این کار را با کسری از هزینه انجام می‌دهند. بنابراین می‌توان گفت که حمله حماس یک شکست بزرگ اطلاعاتی را نشان داد (Niruthan, 2023:2).

از این‌رو بررسی دقیق، عملیات ۷ اکتبر نشان داد که: این حماس بود که این بار پیشگیرانه به اهداف نظامی اسرائیل حمله کرد و سامانه‌های هشدار اولیه و سرویس‌های اطلاعاتی اسرائیل به‌شدت شکست خوردند. علاوه بر این، اسرائیل دیگر نمی‌تواند ادعا کند که می‌تواند از شهروندان خود در شمال یا جنوب دفاع کند، زیرا ده‌ها هزار نفر نقل مکان کرده‌اند و قادر به بازگشت به شهرها و جوامع خود نیستند. علاوه بر این، اسرائیل پس از ماه‌ها بدون دستیابی به هیچ یک از اهداف اعلام‌شده خود نتوانست به درگیری پایان دهد.

به‌طور خلاصه، اسرائیل بر اساس رفتار خود و عدم دستیابی به اهداف اعلام شده خود، باوجود ماه‌ها تخریب ویرانگر غزه، یک شکست نظامی استراتژیک را متحمل شده است. چنین شکست عظیمی، دولت اسرائیل را نه تنها در برابر مردم ناآرام خود، بلکه در سراسر منطقه آشکار کرده است. از این‌رو، ارزش استراتژیک اسرائیل در منطقه به‌وضوح تضعیف شده است. در اصل، تصور حفظ نظم منطقه‌ای باثبات برای متحدان عرب آمریکا از طریق وابستگی به قدرت نظامی اسرائیل برای امنیت و حفاظت به‌عنوان یک قدرت ساختگی آشکار شد. (Al Arian, 2024: 31).

شکست اسرائیل در این عملیات نشان داد که کشورهای عربی نباید این‌گونه به قدرت اسرائیل متکی شده و به‌عنوان یک قدرت روی آن حساب بازکنند و همین امر سبب شده تا دیگر کشورهای عربی در ادامه راه سازش با این رژیم مردد شده و در خصوص هرگونه عادی‌سازی روابط محاسبانه‌نگر تصمیم بگیرند.

۲- تقویت و پیروزی جنبش حماس:

یکی از مسائل ناخوشایند برای محور مقاومت در طول دهه اخیر، فاصله گرفتن حماس از این محور بود، به‌طوری که این گروه طی بحران سوریه، در مقابل سیاست‌های کلی محور مقاومت قرار گرفت و خواهان تغییر نظام سوریه و سقوط بشار اسد شد. اما با علنی شدن روابط امارات و بحرین با اسرائیل و آشکار شدن بیش از پیش خیانت رهبران عرب و غیرعرب به آرمان فلسطین، گروه‌های مقاومت فلسطینی کاملاً اهمیت جمهوری اسلامی ایران در حمایت از فلسطین را درک کرده و همین مسأله عامل همگرایی گروه‌های فلسطینی با محور مقاومت به رهبری ایران می‌شود. عادی‌سازی روابط کشورهای عربی با اسرائیل، بدون مشخص شدن وضعیت فلسطینی‌ها و اعتراضات شدید محور مقاومت در این خصوص که تحقق آرمان‌های فلسطین را وظیفه خود می‌داند، می‌تواند محور مقاومت به رهبری جمهوری اسلامی ایران را به تنها رهبر منطقه در موضوع مسأله فلسطین تبدیل نماید و دیگر کشورها و گروه‌هایی که موافق آرمان فلسطین هستند را به این حقیقت سوق دهد که دیگر نتوانند در این موضوع به کشورهایی نظیر امارات، عربستان و ترکیه اعتماد کنند که همین امر در آینده می‌تواند زمینه‌های متحد شدن گروه‌های ضد اسرائیلی را در منطقه ایجاد کند و موجب بسط قدرت محور مقاومت در منطقه شود. (مقومی و حاتمی‌نژاد، ۱۴۰۱: ۳۵۰).

در همین راستا یکی از اهداف محور مقاومت، پایان دادن به دومینوی پیوستن کشورهای عربی به پیمان ابراهیم بود که البته با انجام عملیات طوفان الاقصی نسبتاً موفق هم بود. عربستان سعودی مترصد امضای پیمان ابراهیم بود که تحت تاثیر افکار عمومی فعلاً تاحدودی عقب‌نشینی کرده است. ضمن این‌که از آغاز درگیری‌های اخیر در فلسطین اشغالی، مواضع صریح مقاومت در حمایت از مردم غزه، چهره مقاومت را در جوامع عربی بازسازی کرده است. چهره محور مقاومت که قبلاً توسط رسانه‌های معاند مخدوش شده بود، اینک تا حدودی حمایت می‌شود. عملیات طوفان الاقصی نشان داد که یکی از شاخه‌های محور مقاومت یعنی حماس به‌تنهایی عملیاتی را طراحی و اجرا کرد که هیچ کسی انتظار آن را نداشت. این یعنی تقویت محور مقاومت. از این‌رو، امروز می‌توان این‌گونه بیان کرد که روند عادی‌سازی روابط کشورهای عرب منطقه خلیج فارس با اسرائیل تا حدودی به کندی پیش می‌رود. همچنین عملیات طوفان الاقصی که بزرگ‌ترین شکست نظامی و اطلاعاتی اسرائیل را بر آن تحمیل کرد، خودباوری و خوداتکایی گروه‌های فلسطینی را اثبات کرد (شاه‌رضائی، ۱۴۰۳: ۲۳۳).

بنابراین یکی از پیامدهای مهم طوفان الاقصی، ثبت پیروزی بزرگ برای جنبش مقاومت اسلامی فلسطین (حماس) است. با توجه به این‌که اسرائیل از یک سو موفق به آزادی اسرای خود که نزد حماس هستند، نشده و از سوی دیگر نیز موفق به هدف ادعایی از بین بردن حماس نشده است، می‌توان گفت حماس در این جنگ پیروز بود. با این حال، دلیل دیگری نیز برای پیروزی حماس می‌توان عنوان کرد و آن این‌که با وجود تبلیغات سنگین علیه جنبش حماس، اما نظرسنجی‌ها حاکی از این است که بیش از ۷۰ درصد مردم

غزه از عملیات طوفان الاقصی و همچنین از حماس حمایت می‌کنند. مطابق نظرسنجی که مرکز تحقیقات سیاسی و نظرسنجی فلسطین که یک مرکز نسبتاً سکولار و نزدیک به تشکیلات خودگردان است، انجام داد ۷۰ درصد فلسطینی‌ها از عملکرد حماس راضی هستند و محبوبیت جنبش حماس در غزه بعد از جنگ افزایش پیدا کرد. مطابق همین نظرسنجی، ۷۱ درصد مردم اعلام کردند عملیات طوفان الاقصی علیه اسرائیل، اقدامی درست بود و از این اقدام دفاع کردند. (عمادی، ۱۴۰۳: ۳).

۳- بازگشت موضوع فلسطین به مسئله نخست جهان:

یکی دیگر از مهم‌ترین پیامدهای عملیات طوفان الاقصی، این بود که این نگرش را که مسئله فلسطین پایان یافته است، از بین برد. عملیات طوفان الاقصی بار دیگر مساله فلسطین را به‌عنوان مهم‌ترین مساله جهان مطرح کرد. در سال‌های اخیر به خصوص در قالب طرح عادی‌سازی روابط کشورهای عربی با اسرائیل تلاش شد مسئله فلسطین به موضوعی حاشیه‌ای تبدیل و از متن تحولات جهان اسلام خارج شود. طوفان الاقصی و حدود ۱۰ ماه نسل‌کشی اسرائیل در غزه سبب شد نه تنها مسئله فلسطین به مسئله نخست جهان اسلام بلکه به مسئله نخست افکار عمومی جهانی و حتی نظام جهانی تبدیل شد. برگزاری تظاهرات چند صد هزار نفری در آمریکا، انگلیس، فرانسه و آلمان در حمایت از فلسطین از مصادیق این موضوع است (عمادی، ۱۴۰۳: ۳).

بنابراین حماسه ۷ اکتبر، مساله فلسطین را بار دیگر به موضوع نخست نه تنها جهان عرب و اسلام، بلکه به یکی از موضوعات شاخص جهانی تبدیل کرد. پس از ۷ اکتبر رسانه‌ها و سیاست‌مداران بار دیگر مسائلی نظیر برپایی دولت مستقل فلسطین و لزوم توجه به اشغالگری‌های اسرائیل را یادآوری کردند؛ یادآوری‌ای که موجب ایجاد معادلات جدیدی در بازدارندگی مقابل اقدامات اشغالگرایانه آن‌ها خواهد شد. از این‌رو مهمترین پیامد عملیات طوفان الاقصی زنده شدن مسئله و آرمان فلسطین در جهان بود و نشانگر این واقعیت است که بدون حل مسئله فلسطین، هیچ مسئله دیگری در منطقه غرب آسیا قابل حل نیست (مقدم، ۱۴۰۲: ۲).

احیاء موضوع فلسطین نزد افکار عمومی و دولت‌ها به‌ویژه دولت‌های اسلامی بدون شک بر دومینوی عادی‌سازی روابط کشورهای عرب منطقه خلیج فارس تأثیرگذار بوده و آن‌ها را مجبور می‌کند با توجه به حساسیت ایجاد شده نزد افکار عمومی ملت‌های خود و واکنش‌های جهانی با دقت و تأمل بیشتری به این موضوع فکر کنند.

۴- برجسته شدن اختلاف‌های درونی اسرائیل:

طی سه سال گذشته به‌ویژه پس از انعقاد پیمان ابراهیم، وضعیت جامعه اسرائیل بر اثر اختلافات داخلی از جمله اختلافات ناشی از اصلاحات قضائی، مسائل اقتصادی و سیاست جنگی دولت به‌شکل قابل توجهی به‌سمت وخامت رفته است. در همین رابطه اسرائیل سال ۱۴۰۱ را با بحران داخلی و انحلال کنست و کابینه آغاز کرد و در بدترین شرایط گسست سیاسی- اجتماعی و انزوای بین‌المللی قرار گرفت؛ گسست و اختلاف و درگیری شدیدی که بین جامعه اسرائیل و سران آن‌ها به‌وجود آمده با جنجال بر سر لایحه «اصلاحات قضائی» کابینه راست افراطی حاکم رو به‌شدت است. از طرفی ساختار نظامی اسرائیل، با توجه به امتناع نیروهای ذخیره از حضور در برنامه‌های ارتش به‌علت اعتراض به اصلاحات قضائی، دچار مشکلاتی شده است. در همین رابطه رئیس سرویس امنیت داخلی اسرائیل (شاباک) به تازگی در این باره اظهار داشته که تهدیدات امنیتی و شکاف در میان جامعه اسرائیلی‌ها، اسرائیل را به منطقه خطر نزدیک می‌کند. همچنین در حوزه مسائل اقتصادی، دولت نتانیاهو عملکرد مثبتی را به نمایش نگذاشته است. از طرفی پس از عملیات طوفان الاقصی، خانواده‌های اسرا و حامیان آن‌ها ضمن برگزاری تظاهرات در بیت المقدس غربی خواستار آتش بس در غزه و تبادل اسرا با جنبش مقاومت فلسطین حماس شدند. تظاهرکنندگان با انتقاد از سیاست جنگی دولت خواستار توافق جدیدی برای

تبادل اسرا شدند. به علاوه مخالفان نتانیاهو در تل‌آویو پایتخت اسرائیل نیز تظاهرات کردند. تظاهرکنندگان ضمن تجمع در مقابل ساختمان وزارت دفاع، خواستار استعفای دولت نتانیاهو و برگزاری انتخابات زودهنگام شدند (شاه‌رضائی، ۱۴۰۳: ۲۵۱-۲۵۲).

از این‌رو عملیات طوفان الاقصی و بیش از هشت ماه جنگ علیه غزه سبب برجسته شدن اختلاف‌های درونی در اراضی اشغالی شده است. این اختلاف‌ها در سال‌های گذشته نیز وجود داشت. پنج انتخابات پارلمانی طی ۴ سال از ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۳ برگزار شد، اما کابینه نتانیاهو با مشارکت افراطی‌ها تشکیل شد. جنگ غزه، ماهیت افراط‌گرایانه کابینه نتانیاهو و اختلاف‌های درونی در کابینه و در جنگی و در صحنه سیاسی اراضی اشغالی را پررنگ‌تر و علنی‌تر کرده است. سفر اخیر بنی گانتز^۱ از اعضای کابینه جنگی اسرائیل به آمریکا و سپس بریتانیا نیز یکی از موضوعاتی است که نشان دهنده اختلافات درونی در اراضی اشغالی است؛ گانتز به اصلی‌ترین مدعی نخست‌وزیری بعد از نتانیاهو مبدل شده و دولت جو بایدن و نیز متحدان اروپایی اسرائیل به نخست‌وزیری او تمایل زیادی دارند. در واکنش به سفر هماهنگ نشده او، نتانیاهو سعی کرد مانع از اختصاص امکانات دولتی به گانتز و همکاری سفارت‌خانه‌های اسرائیل در آمریکا و بریتانیا با او شود و از این طریق به او بفماند که اسرائیل تنها یک نخست‌وزیر دارد. در تازه‌ترین مورد اختلاف‌های داخلی، گدعون ساعر^۲ از اعضای کابینه اسرائیل کناره‌گیری خود از کابینه را اعلام کرد. (عمادی، ۱۴۰۳: ۴).

سرگرم شدن مقامات اسرائیلی در اختلافات داخلی سبب عدم فرصت لازم و تفکر در روابط بین‌المللی به‌خصوص موضوع پیمان ابراهیم و تداوم عادی‌سازی روابط با کشورهای پیرامونی و به‌ویژه کشورهای عربی خواهد شد.

۵- شکست فاحش اطلاعاتی و امنیتی اسرائیل:

اسرائیلی‌ها سال‌هاست که به تشکیلات اطلاعاتی و امنیتی خود می‌بالند و فخر آن را به جهان و حتی کشورهای غربی می‌فروشند. در این راستا، اسطوره پردازی‌های عجیب و غریبی از مهارت و تبحر تشکیلات اطلاعاتی و جاسوسی خود نظیر سازمان موساد را مطرح نموده ضمن این که معتقدند دیگر نهادهای اطلاعاتی نظیر شین بت و شاباک نیز وضعیت مشابهی را برای خود ایجاد کرده و سعی داشته‌اند تصویری مدرن و پیچیده را از خود، که در قالب آن شکست و ناکامی هیچ جایی ندارد، به دولت‌ها و افکار عمومی جهان ارائه کنند. اما، اجرای موفقیت‌آمیز عملیات طوفان الاقصی، یک ضربه مهلک به این تصویرسازی آن‌ها از قدرت اطلاعاتی و امنیتی‌شان وارد کرد و اسطوره شکست‌ناپذیری که اسرائیل سال‌ها برای خود ساخته بود و روی آن مانور می‌داد را در هم شکست. فراموش نکنیم که در قالب عملیات طوفان الاقصی، برای نخستین بار مقاومت فلسطین توانست کنترل بیش از ۲۰ شهرک اسرائیلی‌نشین را به‌دست بگیرد و تا عمق اراضی اشغالی پیشروی کند. از این‌رو، این نکته برای جهانیان آشکار شد که اسرائیلی‌ها در مورد قدرت اطلاعاتی و امنیتی خود صرفاً لاف‌زنی کرده و اهل غلو هستند و در میدان عمل، به‌شدت آسیب‌پذیر هستند. موضوعی که بدون تردید بر همکاری‌های بین‌المللی متحدان جهانی اسرائیل با آن نیز اثرگذاری منفی خود را خواهد داشت (جهان نیوز، ۱۴۰۲: ۲).

بنابراین با شکست اطلاعاتی و امنیتی اسرائیل از مقاومت فلسطین در عملیات طوفان الاقصی قدرت نظامی و اطلاعاتی اسرائیل ترک عمیقی برداشت و تصور شکست‌ناپذیری اسرائیل از بین رفت. این موضوع در واقع بدترین نتیجه برای اسرائیل و آمریکا و علت اصلی حملات آن‌ها به زنان و کودکان در غزه بوده است. یکی از ابزارهای مهم کشورهای عربی برای اقناع افکار عمومی به لزوم عادی‌سازی روابط، تاکید بر قدرت نظامی و اطلاعاتی اسرائیل بود. اما با انجام عملیات طوفان الاقصی که به نوعی شکست اطلاعاتی برای اسرائیل محسوب می‌شود، این ابزار عملاً از کار افتاد (شاه‌رضائی، ۱۴۰۳: ۲۵۵).

از این رو عملیات نظامی طوفان الاقصی توسط جناح‌های مقاومت فلسطین، نارسایی‌های اطلاعاتی مکرر در دستگاه امنیتی اسرائیل را آشکار کرده است. آن‌ها نتوانستند اهداف گروه‌های مقاومت فلسطین را درک کنند، روند رویدادها را پیش‌بینی کنند و همچنین پیش‌بینی کنند که چنین عملیاتی چه زمانی ممکن است رخ دهد. این موارد در عملیات طوفان الاقصی مشهود بود، زیرا مقامات ارشد نظامی اسرائیل در روزهای منتهی به آن به دولت اطمینان داده بودند که حماس منصرف شده است و علاقه‌ای به تشدید تنش ندارد. آرامش نسبی حماس در دوره قبل بخشی از برنامه ریزی آن برای این عملیات بود (Abdel Razek, 2023: 4).

۶- اوج‌گیری خشم افکار عمومی بین‌المللی علیه اسرائیل:

اجرای موفقیت‌آمیز عملیات طوفان الاقصی و متعاقباً کارزار نظامی وحشیانه اسرائیل علیه نوار غزه و به خاک و خون کشیدن صدها فلسطینی در جریان عملیات‌های هوایی و توپخانه‌ای، موجی از اعتراضات بی‌سابقه را علیه آن‌ها در اقصی نقاط جهان برانگیخته است. به‌عنوان مثال، حضور بیش از ۱۰۰ هزار انگلیسی در جریان اعتراضات علیه وحشی‌گری اسرائیلی‌ها و بمباران نوار غزه و کشتار غیرنظامیان این منطقه، رویدادی بی‌سابقه در تاریخ انگلیس، به‌عنوان یکی از نزدیکترین متحدان اسرائیل به‌شمار می‌آید. همچنین شهرهای شیکاگو، واشینگتن دسی سی، و نیویورک در آمریکا نیز شاهد اعتراضات بی‌سابقه‌ای در اعتراض به تجاوز و نسل‌کشی اسرائیلی‌ها علیه مردم نوار غزه بوده‌اند و البته که دیگر کشورهای اروپایی نظیر فرانسه، آلمان و یا کشورهایی نظیر استرالیا نیز شاهد اعتراضات گسترده مردم علیه اسرائیل بوده‌اند. این اعتراضات جدای از اعتراضات فراگیر کشورهای عربی و اسلامی در حمایت از ملت فلسطین هستند و نشان می‌دهند که تا چه اندازه مردم در کشورهای غربی با رویه‌های نژادپرستانه و آپارتایدی اسرائیل مخالف و در واقع، نوعی شکاف میان رویکرد ملت‌ها و دولت‌های غربی در مواجهه با اسرائیل وجود دارد. از این رو، آن‌ها شاهد یک شکست قابل توجه از منظر افکار عمومی بین‌المللی نیز در بحبوحه کارزار نظامی وحشیانه خود علیه نوار غزه، در دوره زمانی پس از عملیات طوفان الاقصی بوده‌اند (جهان نیوز، ۱۴۰۲: ۳).

علاوه بر این اسرائیل خطر انتقال از سلطه رسانه‌ها به مشارکت مردمی را درک کرده است. دریافت‌هاست که پایان سلطه رسانه‌ها وجهه بین‌المللی آن را متزلزل می‌کند. بسیاری از مقامات و نویسندگان اسرائیلی به این امر اذعان کرده‌اند. با بررسی تغییرات افکار عمومی بین‌المللی به نفع فلسطینی‌ها، نگرانی اسرائیل آشکار می‌شود و می‌توان آن را در موارد زیر مشاهده کرد:

✓ نخست وزیر سابق اسرائیل «نفتالی بنت» اشاره کرد که حجم طرفدار فلسطین ۱۵ برابر بیشتر از حجم طرفدار اسرائیل در پلتفرم رسانه اجتماعی TikTok در چین است.

✓ تغییر نگرش افکار عمومی در ایالات متحده طی تقریباً یک ماه پس از وقوع عملیات طوفان الاقصی در شاخصه‌های زیر در دوره زمانی ۲۰۲۳/۱۰/۱۳ تا ۲۰۲۳/۱۱/۱۴ به شرح ذیل:

۱- درصد کسانی که خواستار حمایت از اسرائیل بودند از ۴۱ درصد (در آغاز عملیات طوفان الاقصی) به ۳۲ درصد (پس از ۴۱ روز از رویارویی) کاهش یافت.

۲- شصت و هشت درصد (۶۸٪) از آمریکایی‌ها برخلاف مواضع رسمی آمریکا و اسرائیل از آتش بس حمایت می‌کنند. آن‌هایی که خواستار میانجی‌بی طرف بودن آمریکا بودند از ۲۷ درصد در ماه قبل به ۳۹ درصد افزایش یافتند.

✓ یک نظرسنجی که در ۲۰۲۳/۱۰/۲۳ در میان افراد بزرگسال بریتانیایی انجام گرفت، نشان داد که: عملیات طوفان الاقصی موضوع فلسطین را به خط مقدم نگرانی‌های بین‌المللی بازگردانده است (Abd al-Hay, 2024: 7).

۷- ورشکستگی اقتصاد اسرائیل:

یکی از مهم‌ترین پیامدهای عملیات طوفان الاقصی زیر سؤال رفتن کریدور عرب-مد است. کریدور عرب-مد که توسعه به هم پیوسته امارات، عمان، بحرین، عربستان، اردن و اسرائیل را هدف قرار داده بود می‌توانست نظم ژئواکونومیک جدیدی را در برابر کریدور چینی و شمال - جنوب پدید آورد. آن چه اهمیت این کریدور را آشکار می‌سازد آن است که اسرائیل می‌توانست از طریق این کریدور در نظم منطقه کاملاً ادغام و تثبیت شود. اتصال این کریدور به پروژه نئوم عربستان و مجاورت آن با تنگه تیران سبب دسترسی اسرائیل به خلیج فارس و برتری ژئوپلیتیکی بر فلسطین می‌شد. سه ویژگی بنیادین اقتصاد اسرائیل از اواسط دهه ۱۹۹۰ میلادی استواری بر بخش دانش‌بنیان، صادرات محوری و سرمایه‌گذاری خارجی است. بخش دانش‌بنیان کم و بیش ۵۰٪ صادرات خدمات و ۳۵٪ وصول مالیات دولت را تشکیل می‌دهد. صادرات کالا و خدمات در سال ۲۰۲۲ حدود ۱۶۶ میلیارد دلار بوده است. همین ویژگی اقتصاد اسرائیل آن را به یک قطعه از پازل جورچین کریدور عرب - مد تبدیل کرده و رایج‌ترین بهانه کشورهای منطقه برای همکاری و عادی‌سازی روابط با آن شده است. عملیات طوفان الاقصی یک کاتالیزور بسیار قوی برای فرار سرمایه و نیروهای متخصص از اسرائیل شده که البته پیش‌تر با اصلاحات نظام قضایی آغاز شده بود. پیش از این عملیات، سرمایه‌گذاری‌ها به‌ویژه سرمایه‌گذاری‌های خارجی ۹۰٪ کاهش یافته و ۶۸٪ شرکت‌های دانش‌بنیان قصد خروج از فلسطین اشغالی و یا انتقال وجوه خود به خارج را داشته‌اند (ایسنا ۱۹ مهر ۱۴۰۲).

بنابراین باید گفت که عملیات طوفان الاقصی، یک شکست و ناکامی بزرگ را برای اقتصاد اسرائیل رقم زده است. بر اساس آمارهای رسمی خود اسرائیل، این رژیم از ابتدای وقوع عملیات طوفان الاقصی تا به امروز، متحمل چیزی در حدود ۲ میلیارد دلار خسارت و زیان مالی شده است. در کنار این‌ها، تشدید فضای عدم قطعیت در معادلات اقتصادی اسرائیل و البته ایجاد اختلال گسترده در شبکه‌ها و زنجیره‌های تدارکاتی آن و فرار سرمایه‌های داخلی و خارجی از اراضی اشغالی و فرار شهروندان از محیط کسب و کار و فعالیت اقتصادی، همه و همه از تحولاتی خبر می‌دهند که به‌صورت روزانه میلیون‌ها دلار خسارت را متوجه اقتصاد اسرائیل می‌کنند و درست به همین دلیل است که بسیاری از تحلیلگران مسائل راهبردی معتقدند که هر لحظه تداوم کارزار نظامی اسرائیل علیه مقاومت فلسطین در نوار غزه، میلیون‌ها دلار خسارت را برای اسرائیل و شهروندان آن به بار خواهد آورد. معادله‌ای که خود می‌تواند موجب ایجاد چالش و شکست‌های بزرگ‌تر برای اسرائیل در ادامه راه شود (جهان نیوز، ۱۴۰۲: ۴).

بنابراین یکی از مهم‌ترین پیامدهای اقتصادی عملیات طوفان الاقصی، آسیب به بنیان‌های اقتصادی اسرائیل است. از زمان آغاز عملیات طوفان الاقصی، ارزش پول اسرائیل کاهش کم سابقه‌ای داشته است و هر دلار به ۴ شکل (واحد پول اسرائیل) رسیده است. از ۷ اکتبر، سهام اسرائیل کاهش شدیدی را تجربه کرده و آن‌ها را به بدترین عملکرد در سطح جهان رسانده است. بورس تل‌آویو ۱۶ درصد سقوط کرد که معادل ۲۵ میلیارد دلار است. بانک جی.پی.مورگان پیش‌بینی کرد اقتصاد اسرائیل ممکن است در سه ماهه آخر سال ۲۰۲۳ با رکود ۱۱ درصدی مواجه شود. افزون بر این، براساس تحلیل‌های کارشناسان اقتصادی اسرائیل، پیش‌بینی می‌شود کسری بودجه اسرائیل برای سال ۲۰۲۴ به ۱/۵ درصد تولید ناخالص داخلی، معادل حداقل ۲۷ میلیارد شکل برسد که این بزرگ‌ترین ضرر مالی برای اسرائیل از زمان جنگ یوم کیپور در سال ۱۹۷۳ است. همچنین کاهش شدید سرمایه‌گذاری خارجی به‌ویژه در بخش فناوری پیشرفته که ارکان اقتصادی-دیپلماسی اسرائیل به حساب می‌آید و همچنین کاهش ارزش سهام شرکت‌هایی همچون اینتل و دیگر شرکت‌های معروف جهان که در اسرائیل حضور دارند، از دیگر تبعات عملیات طوفان الاقصی است. بنیامین نتانیاهو در ژوئن ۲۰۲۳ بیان کرد: اینتل قصد دارد ۲۵ میلیارد دلار برای احداث کارخانه جدید در شهر جنوبی کریات گات در ۴۲ کیلومتری نوار غزه هزینه کند؛ اما با آغاز عملیات طوفان الاقصی و گسترش آن به شهرک‌های اسرائیلی، امکان پیگیری چنین پروژه‌هایی با ابهاماتی مواجهه شده است. گذشته از این، هزینه‌های حاصل از نبردهای طولانی مدت که در نتیجه فراخوان بیش از ۳۶۰۰۰۰ نیروی ذخیره

و تعطیلی گسترده در اسرائیل به‌ویژه در شمال و جنوب آن و همچنین افزایش احتمالی بودجه دفاعی پس از جنگ صورت خواهد گرفت، اقتصاد اسرائیل را با چالش‌هایی روبه‌رو خواهد کرد (مقومی، ۱۴۰۳: ۳۹-۳۸).

جورجیو کافیرو^۱ مدیر عامل و بنیانگذار و تجزیه و تحلیل‌گر کشورهای حوزه خلیج فارس می‌گوید: جنگ اسرائیل علیه غزه که اکنون در ماه چهارم خود قرار دارد، به اقتصاد این کشور آسیب وارد کرده است و بسیاری از صنایع فعالیت خود را متوقف کرده‌اند، حتی اگر تعداد معدودی به سرمایه‌گذاری‌های جدید ادامه دهند. از ماه اکتبر، دولت اسرائیل به ۳۶۰۰۰ نفر از نیروهای ذخیره اعزام شده به غزه یارانه پرداخت کرده است - که بسیاری از آن‌ها کارکنان صنعت با فناوری پیشرفته در امور مالی، هوش مصنوعی، داروسازی و کشاورزی هستند. در نوامبر ۲۰۲۳، بانک اسرائیل «تأثیر ناخالص» جنگ بر اسرائیل را ۱۹۸ میلیارد شکل (۵۳ میلیارد دلار) اعلام کرد و برآوردهای خود را برای رشد اقتصادی به ۲ درصد در سال برای سال‌های ۲۰۲۳ و ۲۰۲۴ کاهش داد که از ۲/۳ درصد و ۲/۸ درصد کاهش یافت. در ماه دسامبر، وزارت دارایی اسرائیل اعلام کرد که اگر فاز شدید آن در سه ماهه اول سال ۲۰۲۴ به پایان برسد، احتمالاً این جنگ در سال جاری حدود ۱۳/۸ میلیارد دلار برای اسرائیل هزینه دربر خواهد داشت (Cafiero, 2024: 1-2).

بنابر این به نظر می‌رسد که به موازات تداوم و تشدید جنگ غزه، بر وخامت اوضاع اقتصادی اسرائیل افزوده شده که این می‌تواند بر تداوم راه عادی‌سازی روابط اسرائیل با کشورهای عربی منطقه تأثیر منفی بگذارد زیرا یکی از اهداف اصلی پیمان ابراهیم بحث شکوفایی اقتصاد کشورهای عادی‌ساز بود. حال اسرائیل که خود با معضلات اقتصادی گریبانگیر است چگونه می‌تواند اقتصاد این کشورها را شکوفا کند؟

۸- غافلگیری رهبران و سامانه‌های اطلاعاتی ارتش اسرائیل:

یکی از موارد عملیات طوفان الاقصی مربوط به غفلت رهبران و سامانه‌های اطلاعاتی اسرائیل از جبهه جنوب و ادراک اشتباه آنان از عدم تهدید از سوی غزه بود. نگاهی به گزارش‌ها و یادداشت‌های تحلیل‌گران و حتی اسناد رسمی اسرائیل نشان می‌دهد آنان نسبت به حماس دیدگاه و نگرشی متفاوتی داشتند و عملاً غزه را از سناریوی جنگ پر شدت خود حذف کرده بودند. در این میان، می‌توان به عملیات فریب حزب ا... لبنان در افزایش تنش موردی با اسرائیل نیز نظر افکند. حزب ا... لبنان در طی ماه‌های نزدیک به انجام عملیات طوفان الاقصی، با برپایی دو چادر در مرز لبنان با اسرائیل، عملاً تمامی توجهات را به سمت جبهه شمال سوق داد و همین اقدام منجر شد که رهبران اسرائیلی بر جبهه جنوب تمرکز کمتری داشته باشند. این مسئله شاید عامل اصلی غافلگیری رهبران اسرائیلی بوده باشد (مقومی، ۱۴۰۳: ۲۱).

این در صورتی بود که مأموریت اصلی سازمان‌های اطلاعاتی اسرائیل جلوگیری از «غافلگیری استراتژیک» است؛ چیزی که اسرائیل در عملیات طوفان الاقصی درگیر آن شد. اسرائیل در بسیاری از جنگ‌هایی که با کشورهای منطقه داشت، غافلگیر نشده بود و حتی در جنگ یوم کیپور در سال ۱۹۷۳ نهادهای اطلاعاتی اسرائیل به رهبران آن هشدار حمله دادند؛ اما این رهبران سیاسی بودند که غافلگیر شدند. در عملیات طوفان الاقصی، تشکیلات اطلاعاتی و امنیتی اسرائیل کاملاً غافلگیر شد و این غافلگیری نه تاکتیکی، بلکه راهبردی بود. رونن بار^۲ فرمانده اطلاعات داخلی اسرائیل (آمان)، در مصاحبه‌ای به این شکست اقرار کرد و مسئولیت آن را بر عهده گرفت (رویترز، ۲۰۲۳).

1. Giorgio Cafiero

1. Ronen Bar

اغراق نیست اگر بگوییم حماس یکی از مفروضات اساسی ضد تروریسم اخیر اسرائیل را با استفاده از هوا، زمین و دریا برای وارد کردن افراد مسلح به اسرائیل، از هم پاشیده است. اگر برنامه‌ریزان دفاعی اسرائیل واقعاً تصور می‌کردند که تعداد زیادی از شبه‌نظامیان مسلح می‌توانند با پاراگلایدر به داخل پرواز کنند و با قایق‌ها به سمت آن‌ها حرکت کنند، چنین حمله‌ای هرگز نیروهای امنیتی-اطلاعاتی را غافلگیر نمی‌کرد. حملات کم تکنولوژی مانند این فقط زمانی کار می‌کنند که عنصر غافلگیری اتفاق افتاده باشد (Niruthan, 2023:2).

با این اوصاف آیا کشورهای عادی‌ساز روابط می‌توانند به رژیمی که خود مدعی ساخت و به‌کارگیری سامانه‌های اطلاعاتی قوی هم در حوزه نیروی انسانی و هم تجهیزاتی است متکی باشند؟ این در صورتی است که یکی از اهداف کشورهای عضو پیمان ابراهیم استفاده از تکنولوژی برتر اسرائیل در حوزه‌های جاسوسی و اطلاعاتی بود، آیا موضوع غافلگیری سامانه‌های اطلاعاتی اسرائیل می‌تواند عادی-سازی روابط را توجیه نماید؟

۹- وحدت جهان اسلام:

در نشست ریاض که در تاریخ ۲۰ آبان ۱۴۰۲ برگزار شد، نمایندگان گوناگونی از جهان اسلام در آن حضور داشتند که برخی از آن‌ها اختلافات زیادی با هم داشتند به گونه‌ای اجتماع آن‌ها غیرممکن بود اما موضوع غزه و عملیات طوفان الاقصی آن‌ها را گرد هم آورد (لاسجودی، ۱۴۰۲: ۳).

این نشست این موضوع را به ذهن متبادر می‌کند که: تحولات جهان اسلام تحولات امیدوارکننده‌ای است. کشورهای عربی مانند عربستان و کویت و قطر در این خصوص مواضع خوبی داشته‌اند. ملت‌های اسلامی به حرکت درآمده‌اند و به دولت‌ها فشار می‌آورند. دولت‌ها نمی‌توانند این فشارها را نادیده بگیرند. اگر این جوش و خروش در منطقه به نوعی به نزدیکی و همبستگی و هم‌افزایی در میان جهان اسلام تبدیل شود، تحولی عظیم رقم خواهد خورد. امکانات جهان اسلام بسیار بیشتر از اسرائیل است. اسرائیل از نظر جغرافیای و همچنین از بسیاری ابعاد دیگر جزیره‌ای کوچک در اقیانوس کشورهای اسلامی است. برای درک این امر کافی است نگاه گذرا به نقشه خاورمیانه داشته باشیم. اسرائیل ۲۷ هزار کیلومتر مربع در محاصره کامل مساحتی ده میلیونی کشورهای عربی و بیست میلیونی کشورهای اسلامی است. هفت میلیون یهودی اسرائیلی در محاصره صدها میلیون مسلمان زندگی می‌کنند. مشکل جهان اسلام تفرقه و چند دستگی و تضاد است. اگر کشورهای اسلامی همدیگر و مواضع متفاوت یکدیگر را به رسمیت بشناسند و برای نیل به منافع مشترک همکاری و هماهنگی و هم‌افزایی داشته باشند قدرت عظیمی تولید خواهد شد که بزرگ‌تر از اسرائیل هم نمی‌تواند مانع آن شود (برهانی: ۱۴۰۲: ۴).

از این رو عملیات طوفان الاقصی جنبشی را در منطقه ایجاد نمود که دنیای اسلام را تا حدودی به تحرک و وحدت کشاند. وحدتی که در صورت شکل‌گیری نخواهد گذاشت اسرائیل و حامیان آن اقدامات خود را در منطقه از جمله پروسه عادی‌سازی روابط با کشورهای عرب منطقه به پیش ببرد. این یکی از پیامدهای دیگر عملیات طوفان الاقصی است.

۱۰- تقویت جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا:

شکل‌گیری و پیروزی انقلاب اسلامی، منافع کشورهای عرب منطقه خلیج فارس و اسرائیل را با چالش‌های فراوانی روبرو ساخته است. از طرفی نگاه مسلط در غرب، راهبردهای ایران را فرصت‌طلبانه، تهاجمی، گسترش‌خواهانه و گاهی ایدئولوژیک می‌داند. هرچند ایران مانند هر کشور دیگری نیز از فرصت‌های جدید استفاده می‌کند؛ اما تحلیل اهداف سیاست خارجی ایران با بزرگنمایی غرب همراه بوده است. جمهوری اسلامی ایران بر پایه گفتمان انقلاب اسلامی، با تقویت حس انقلابی و حمایت معنوی و سیاسی از جنبش شیعیان در کشورهای منطقه تلاش کرده است تا با استقرار حکومت شیعی و هم‌پیمان، قلمروی نفوذ منطقه‌ای خود را در منطقه وسعت

بخشد. ایران در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی در صدد صدور افکار انقلابی در منطقه برآمد، از جنبش‌های اسلام‌گرا حمایت نموده و هم‌اکنون در جهت اعمال نفوذ خود در بحرین، عراق، سوریه، لبنان و یمن با توجه به وجود جمعیت شیعه عمل می‌کند (ارغوانی پیرسلامی و آرایش، ۱۴۰۱: ۱۵-۱۴). این موضوع موجب تقویت جایگاه منطقه‌ای ایران در قیف ژئوپلیتیک منطقه غرب آسیا شده است.

منظور از قیف ژئوپلیتیک در منطقه غرب آسیا، چهار کشور جمهوری اسلامی ایران، عراق، سوریه و لبنان است که جمهوری اسلامی ایران را مانند قیفی به دریای مدیترانه وصل می‌کند. شباهت جغرافیایی این کشور به قیف بدان علت است که هر چه از طرف غرب ایران به سمت دریای مدیترانه پیش می‌رویم، وضعیت ژئوپلیتیک منطقه شکل قیف را به خود می‌گیرد. این منطقه از منظر ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک دارای ظرفیتهایی در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، امنیتی و اجتماعی نظیر وسعت، جمعیت و ایدئولوژی است. نیاز به امنیت و دغدغه‌های امنیتی، با توجه به نظم آنارشیک و ثنوری آشوب در این منطقه، زمینه همگرایی این کشورها را علیه جریان‌های وهابی و سلفی فراهم کرده است. در این ارتباط، ایران در مجموعه کشورهای غرب آسیا واجد تمایزهایی نسبت به سایر کشورهای این منطقه است. ویژگی‌هایی چون: ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های تاریخی، تمدنی، ژئوپلیتیک، ژئواستراتژیک و سیاسی-امنیتی موجب موقعیت ممتاز ایران در میان این کشورها شده است. در واقع جمهوری اسلامی ایران به پشتوانه‌ی این تمایزها و امتیازها، دست بالا را در ترسیم مناسبات و معادلات منطقه به‌دست آورده است (آقاجانی منقاری و همکاران، ۱۴۰۱: ۷۲).

در واقع در سایه این اقدام و ابتکاراتی همچون ائتلاف‌گرایی در قالب ژئوپلیتیک شیعه با حضور شیعیان عراق، سوریه و لبنان، شیفت پارادایمی در دکرین دفاعی از وضعیت تهاجمی به وضعیت تدافعی در قالب برنامه‌های موشکی، جریان‌سازی سیاسی با اعزام مشاورین نظامی سپاه قدس در بطن تحولات عراق، سوریه و لبنان و همگرایی نسبی و هدفمند با روسیه در قالب سیاست اتکا به شرق بود که پیمان ابراهیم شکل گرفت، چراکه این ابتکارات در قالب نقش پیش‌تازی جمهوری اسلامی ایران، بیشترین تهدیدهای امنیتی را علیه منافع مجموعه‌های عبری - عربی در انعقاد پیمان ابراهیم در پی داشته است.

جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان کشوری آزاد و مستقل و به‌دلیل موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک همواره در تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی تأثیرگذار بوده است. صدور تفکر مقاومت و مبارزه با استعمار، امپریالیسم، استبداد و خودکامگی و پیشرفت‌های علمی و تکنولوژیک و نیز نهضت مشروطه، ملی شدن صنعت نفت و انقلاب اسلامی در سال در بعد داخلی و مقاومت ۸ ساله (دفاع مقدس) و مدیریت بحران هسته‌ای در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی از نمونه‌های بارز و تاریخی این نقش‌آفرینی‌هاست. برخورداری از موقعیت‌های ویژه‌ای همچون: نیروی انسانی و ظرفیت‌های بالقوه اجتماعی و پویایی آن، دارا بودن ذخایر عظیم نفت و گاز در منطقه خلیج فارس و دریای خزر، جایگاه ویژه در جهان اسلام، برخورداری از جغرافیای مکانی و سیاسی مناسب، تسلط بر تنگه استراتژیک هرمز، برخورداری از توان موشکی و هسته‌ای و ماهواره‌ای و ... جمهوری اسلامی ایران را در وضعیتی قرار داده که ضمن ارتقاء توان بازداندگی به آن جایگاه و وزن راهبردی بخشیده است (شاه‌رضائی، ۱۴۰۳: ۲۵۴).

این موضوع سبب خارج کردن ایران از جایگاه دشمن کشورهای اسلامی شده است. جدایی، اختلاف و عدم رابطه بین کشورهای یک حوزه جغرافیایی به ضرر آن‌ها و همه کشورهای آن منطقه بوده و زمینه را برای سوء استفاده برخی کشورهای فرامنطقه‌ای فراهم می‌کند. اسرائیل تلاش نمود، با معرفی ایران به‌عنوان تهدید مشترک برای خود و کشورهای عربی، مسیر عادی‌سازی را هموار کند. اما پس از تنش‌زدایی میان ایران و عربستان، این ابزار از دست اسرائیل خارج شده است. از این‌رو ارتقاء روابط ایران با کشورهای عرب حاشیه خلیج فارس و به‌ویژه عربستان قطعاً ایران را از جایگاه دشمن کشورهای اسلامی خارج خواهد نمود. در خصوص دو کشور ایران و عربستان با توجه به سوابق تأثیرگذار قابل توجه هر دو در منطقه، به‌طور حتم احیاء و تعمیق روابط دو کشور و بازگشایی سفارتخانه‌ها

می‌تواند نشانه حرکت به سمت صلح و ثبات در منطقه و تعمیق روابط کشورهای همسایه با یک‌دیگر و با جمهوری اسلامی ایران باشد (صدرالحسینی، ۱۴۰۲: ۱).

البته بخش بسیار زیادی از این موضوع پس از عملیات طوفان الاقصی و آشکار شدن چهره واقعی اسرائیل در اذهان عمومی مردم و دولت‌های منطقه بوده است.

۱۱- توقف و یا حداقل به تأخیر افتادن روند عادی سازی روابط با کشورهای عربی:

پیامد اصلی و مهم عملیات طوفان الاقصی، متوقف شدن روند عادی سازی روابط با کشورهای عربی است. تا پیش از هفت اکتبر، روابط کشورهای عربی به طور عام و عربستان سعودی به طور خاص با اسرائیل روند صعودی گرفته بود؛ حتی برخی از گزارش‌ها به امکان عادی سازی روابط عربستان با اسرائیل تا بهار ۲۰۲۴ خبر می‌دادند. درواقع، ورود عربستان به پیمان ابراهیم و امکان پیوستن دیگر کشورهای جهان عرب و جهان اسلام به این روند، نظم منطقه‌ای را به نفع اسرائیل و ایالات متحده متحول می‌کرد. با این حال، عملیات طوفان الاقصی و خروش مردم در اقصی نقاط جهان اسلام، نه تنها روند عادی سازی را متوقف کرد، بلکه زمینه‌های عادی سازی احتمالی کشورهای عربی با اسرائیل را در آینده با موانع مواجهه ساخت. سیاست درنده‌خویی اسرائیل علیه مردم نوار غزه و کل فلسطینیان و بازگشت فلسطین به مهمترین مسئله جهان اسلام، در کنار حمایت افکار عمومی جهان اسلام از فلسطین نیز عملاً هزینه‌های عادی سازی را برای کشورهای عربی و به‌ویژه عربستان سعودی که مدعی رهبری جهان اسلام است، بالا برده و روند عادی سازی روابط را حداقل تا کوتاه مدت متوقف کرده است (مقومی، ۱۴۰۳: ۳۱).

یکی از موارد جلب نظر کشورهای منطقه‌ای و فرمانطقه برای عادی سازی روابط و توسعه همکاری با اسرائیل به قدرت اطلاعاتی و نظامی آن که برگرفته از قدرت فناوریانه اسرائیل می‌باشد، بود. کشورهای منطقه (از ایران دوران پهلوی تا امارات متحده عربی) و فرمانطقه‌ای (هند، چین و دولت‌های اروپایی) همواره به این توانمندی اسرائیل به عنوان هدفی برای ارتقاء روابط با تل‌آویو می‌نگریستند. دیپلماسی فناوریانه و اطلاعاتی اسرائیل زمینه را برای کنشگری وسیع این رژیم در جهان فراهم می‌ساخت. به عبارت دیگر، تصویر شکست ناپذیری ارتش اسرائیل و قدرت نظامی آن در اذهان کشورهای عربی، هم برای پروژه عادی سازی به ویژه با عربستان و هم ادغام اسرائیل در نظم امنیتی و اقتصادی منطقه و شکل‌گیری نظم خاورمیانه‌ای جدید با محوریت ایالات متحده لازم است. ضربه جبران ناپذیری که عملیات طوفان الاقصی بر این بخش از قدرت اسرائیل وارد کرد، می‌تواند به بازنگری دیدگاه رهبران دیگر کشورها منجر شود و ادراک آن‌ها نسبت به اسرائیل را تغییر دهد. همان‌گونه که دیوید روزنبرگ^۱، تحلیل‌گر روزنامه هآرتس^۲ می‌گوید: «توانایی‌های اسرائیل و ظرفیت آن برای نوآوری، بدون تغییر باقی می‌ماند؛ اما شهرت آن به عنوان به اصطلاح ملت استارت آپی، تقریباً به طور قطع کاهش خواهد یافت و با نگرش انتقادی تری مواجه خواهد شد» (روزنبرگ، ۲۰۲۳).

عملیات حماس همچنین مانع از تلاش اسرائیل برای عادی سازی روابط با دیگر کشورهای خاورمیانه خواهد شد. به گفته حزب الله، این عملیات پیامی نه تنها برای کشورهای عربی بلکه برای جامعه بین‌المللی است که به دنبال عادی سازی روابط با اسرائیل است. یکی از فرآیندهای عادی سازی اسرائیل که به دلیل حوادث اخیر مختل شده است، عادی سازی روابط با عربستان سعودی است. به گفته فرد کمپه، روند عادی سازی بین اسرائیل و عربستان سعودی به شدت تحت تأثیر این عملیات قرار گرفته است. قبل از عمل، عادی سازی شانس موفقیت ۵۰/۵۰ داشت، اما اکنون، این شانس به صفر کاهش یافته است. دلیل این است که بخشی از معامله این است

که اسرائیل با فلسطینی‌ها به توافق برسد. به نظر می‌رسد به این زودی‌ها توافق بین فلسطین و اسرائیل حاصل نخواهد شد و در نتیجه روند عادی‌سازی اسرائیل با عربستان سعودی متوقف خواهد شد (KOMAHU UGM, 2023: 2).

نتیجه‌گیری:

عملیات طوفان الاقصی پیامدهای متعددی را در ابعاد مختلف سیاسی، نظامی، امنیتی و اطلاعاتی و اقتصادی متوجه اسرائیل نمود و ضربه‌ای قوی به آن وارد کرد که اسرائیل نمی‌تواند تا مدت‌ها لطمات آن را جبران نماید و آثار آن بر پیکره اسرائیل باقی خواهد ماند. این جنگ نه تنها بر سیاست خارجی، بعد امنیتی و داخلی اسرائیل تأثیرات عمیقی خواهد گذاشت، بلکه روندهای موجود منطقه به‌ویژه فرایند عادی‌سازی روابط با کشورهای عربی را تغییر خواهد داد. به عبارتی، صف‌بندی‌های منطقه‌ای را به نفع محور مقاومت متحول خواهد کرد.

عملیات طوفان الاقصی شکست سنگینی برای اسرائیل رقم زد. به لحاظ نظامی تصورات درباره قدرت نظامی اسرائیل را تا حدودی فروریخت و بازدارندگی آن را کاهش داد و به لحاظ سیاسی روند پذیرش آن در منطقه و خروج آن از انزوا را متوقف ساخت و به برنامه اسرائیل برای الحاق تدریجی بخش‌های زیادی از کرانه باختری ضربه‌ای اساسی وارد کرد. از لحاظ اقتصادی هم عملیات طوفان الاقصی با به رخ کشاندن ضعف اسرائیل در تأمین امنیت پایدار، اقتصاد اسرائیل را در بلندمدت تضعیف کرده و مهم‌تر از همه پروژه «عرب - مد» را زیر سؤال برده است.

در حالت کلی می‌توان پیامدهای عملیات طوفان الاقصی را در مواردی همچون: خط بطلان بر افسانه شکست‌ناپذیری اسرائیل، تقویت و پیروزی جنبش حماس، بازگشت موضوع فلسطین به مسئله نخست جهان، برجسته شدن اختلاف‌های درونی اسرائیل، شکست فاحش اطلاعاتی و امنیتی اسرائیل، اوج‌گیری خشم افکار عمومی بین‌المللی علیه اسرائیل، ورشکستگی اقتصاد اسرائیل، غافلگیری رهبران و سامانه‌های اطلاعاتی ارتش اسرائیل، وحدت جهان اسلام، تقویت جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا و مهم‌تر از همه توقف و یا حداقل به تأخیر افتادن روند عادی‌سازی روابط با کشورهای عربی با اسرائیل ذکر نمود که می‌تواند حامل تأثیرات متعددی در ابعاد مختلف نظامی، سیاسی، اطلاعاتی و امنیتی و اقتصادی بر پیمان ابراهیم باشد.

فهریت منابع و مأخذ:

الف- منابع داخلی:

- ۱- آقاجانی منقاری، پوریا، اشرفی، اکبر، توحیدفام، محمد، (۱۴۰۱)، "پیمان ابراهیم، کنش فعال ایران در غرب آسیا و مداخله فرمانطقه‌ای ایالات متحده"، فصلنامه علوم سیاسی، سال بیست و پنجم، شماره: ۹۹، صص: ۹۲-۶۳.
- ۲- ارغوانی پیرسلامی، فربرز و آرایش، حسن، (۱۴۰۱)، "اعراب و انتخاب در شرایط موازنه تهدید؛ تهدید انگاری ایران و عادی سازی روابط با اسرائیل"، فصلنامه روابط خارجی، سال چهاردهم، شماره: ۴، پیاپی: ۵۶، صص: ۲۵-۱.
- ۳- برهانی، سیده‌ادی، (۱۴۰۲)، "عملیات «طوفان الاقصی» موازنه قوا را تغییر می‌دهد"، قابل دسترسی در: <https://www.mehrnews.com/news/5913893>
- ۴- بوزان، باری، (۱۳۹۷)، "مردم، دولت‌ها و هراس"، ترجمه گروه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: اندیشکده مطالعات راهبردی.
- ۵- پورحسن، ناصر، (۱۴۰۲)، "پیامدهای عملیات طوفان الاقصی بر توافق ابراهیم"، نشریه مطالعات راهبردی جهان اسلام، سال: بیست و چهارم، شماره: ۳، صص: ۶۸-۵۳.
- ۶- جهان نیوز، (۱۴۰۲)، "پنج شکست بزرگ اسرائیل در عملیات طوفان الاقصی چه بود؟"، قابل دسترسی در: <https://www.jahannews.com/report/855862>
- ۷- حسنی چنار، رقیه و آجیلی، هادی، (۱۴۰۰)، "کاربست نظریه‌ی امنیتی سازی باری بوزان در تحلیل بنیادگرایی اسلامی"، فصلنامه دانشنامه علوم سیاسی، سال دوم، شماره: ۴، صص: ۴۶-۲۷.
- ۸- خبرگزاری دانشجویان ایران، (۱۴۰۲)، "نیم‌نگاهی به پیامدهای اقتصادی عملیات طوفان الاقصی"، قابل دسترسی در: <https://www.isna.ir/news/1402071913621>
- ۹- ساری اصل، رسول، (۱۴۰۲)، "طوفان الاقصی و ابتکار عمل در دست جبهه مقاومت"، مجله مبلغان، شماره ۲۹۸.
- ۱۰- شاه‌رضائی، محمدحسن، (۱۴۰۳)، "تأثیر پیمان ابراهیم بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران"، رساله دکترا روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اصفهان، واحد خوراسگان.

- ۱۱- صدرالحسینی، سیدرضا، (۱۴۰۲)، "شگفتی غربی‌ها از گرایش کشورهای عربی به‌سوی ایران"، ایران، قابل دسترسی در:
<https://www.irannewspaper.ir/sp-226/29/22691>
- ۱۲- عمادی، سیدرضی، (۱۴۰۳)، "پیامدهای طوفان الاقصی و آخرین وضعیت جنگ غزه در آستانه روز قدس"، قابل دسترسی در:
<https://www.mehrnews.com/news/6067099>
- ۱۳- لاسجودی، حسن، (۱۴۰۲)، "بررسی تأثیرات عملیات طوفان الاقصی بر وحدت جهان اسلام"، قابل دسترسی در:
<https://taqribstudies.ir>
- ۱۴- مرکز آینده پژوهی جهان اسلام، (۱۴۰۲)، "طوفان الاقصی: شکست‌های استراتژیک اسرائیل در غزه"، قابل دسترسی در:
<https://iiwfs.com>
- ۱۵- مقدم، علیرضا، (۱۴۰۲)، "مهمترین پیامد طوفان الاقصی، زنده شدن مسئله و آرمان فلسطین در جهان بود"، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، قابل دسترسی در:
<https://iict.ac.ir>
- ۱۶- مقومی، امیررضا، (۱۴۰۳)، "واکاوی پیامدهای طوفان الاقصی بر امنیت ملی اسرائیل"، فصلنامه محیط شناسی راهبردی ج.ا.ایران، سال هشتم، شماره: ۱، صص: ۹-۴۸.
- ۱۷- مقومی، امیر رضا و حاتمی‌نژاد، محمد، (۱۴۰۱)، "پیمان ابراهیم(فصلی جدید در روابط رژیم صهیونیستی با جهان عرب)"، تهران، انتشارات موسسه مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.

ب- منابع خارجی:

1. Abd al-Hay, Walid, (2024), "Transformations in International Public Opinion and Operation al-Aqsa Flood", Al-Zaytouna Centre, Available at: <https://eng.alzaytouna.net/2023/12/04/academic-paper>.
2. Abdullah Khani, A. (2010), "Theories of security". Tehran: Abrar Contemporary Publications. (In Persian).
3. Abdel Razek, Mohammed, (2023), "A significant advancement: 'The Al-Aqsa Flood' unveils Israeli vulnerabilities", Available at: <https://english.ahram.org.eg/News/509763.aspx>.
4. Al Arian, Sami, (2024), "Palestine and the Arab Regional Order: What Changed after Operation Al-Aqsa Flood?", Center for Islam and Global Affairs (CIGA), İstanbul Sabahattin Zaim University, Türkiye, Pp: 21-34.
5. Cafiero, Giorgio, (2024), "Has the war on Gaza hurt Israel's economy?", Al Jazeera English, Available at: <https://www.aljazeera.com/economy>.
6. KOMAHI UGM, INKA, (2023), "Operation Al-Aqsa Flood: Implications for Middle East Geopolitics", Available at: <https://medium.com/@inka.komahiugm>.
7. Niruthan, Nilanthan, (2023), "Al-Aqsa Storm: Lessons for South Asia", Available at: <https://thediplomat.com>.
8. Rosenberg, D. (2023). "Netanyahu Hasn't Just Lost His Credibility on Security". foreign affairs, Available at: <https://foreignpolicy.com/2023/10/17/israel-hamas-gaza-benjamin-netanyahu-economy-security-polls/>.
9. Reuters (2023). "Israeli intel agency chief says it failed in stopping Hamas attack", Reuters, Available at: <https://www.reuters.com/world/middle-east/israeli-intel-agency-chief-says-it-failed-stopping-hamas-attack>.

10. Taheri, A.T., Seifi, A.M. (2015). “Energy Security and the Regional Security Complex Theory”, **Crisis Studies of the Islamic World**, 1(1), 129-151. (In Persian).
11. Vazirian, Amir Hossein (2023). “**The Al-Aqsa Storm Surprises Israel and Upsets Plans for a New Security Order**”, Available at:<https://www.stimson.org/2023/the-al-aqsa-storm-surprises-israel-and-upsets-plans-for-a-new-security-order/>.

Al-Aqsa storm operation and its impact on the Abraham agreement

Mohammad Hasan Shahrezaee¹

Mahnaz Goodarzi:²

Abstract:

Carrying out the Al-Aqsa storm operation on the 7th of October 2023 by the Hamas movement challenged the process of developments in the West Asian region. This operation was carried out on a large scale so that when it was launched by Hamas forces, Israel was greatly surprised and shocked. In this regard, this article, compiled in an analytical-descriptive method, seeks to answer the question: What effect does the Al-Aqsa storm operation have on the compromise negotiation process between Israel and the Arab countries in the form of the Abraham Pact? Therefore, the aim of the article is the impact and consequences of the mentioned operation on the reconciliation process in the Abraham agreement, which was being implemented with the prospect of strengthening relations between Israel and the Arab countries. In this regard, the hypothesis of the article is as follows: "The consequences of the Al-Aqsa storm operation have slowed down the process of normalizing relations between Arab countries and Israel". The findings of the article indicate that carrying out the Al-Aqsa storm operation by Hamas led to military-security and intelligence, political and economic consequences in cases such as: invalidating the myth of Israel's invincibility, strengthening and winning the Hamas movement, returning the issue of Palestine to the first issue. the world, the highlighting of Israel's internal differences, the gross failure of Israel's intelligence and security, the rise of international public opinion's anger against Israel, the bankruptcy of Israel's economy, the surprise of the leaders and intelligence systems of the Israeli army, the unity of the Islamic world, the strengthening of the regional position of the Islamic Republic. Iran in the West Asia region and most importantly, the process of normalizing relations with Arab countries and Israel will be stopped or at least delayed in the form of the Abraham Pact.

key words:, Al-Aqsa Storm Operation, Abraham agreement, Arab countries of the region, Israel and the Islamic Republic of Iran

1- PhD student in the Department of International Relation Group, Islamic Azad University, Isfahan Branch (Khoorasgan), Isfahan, Iran.

2- Associate Professor of the Department of International Relation Group, Isfahan Islamic Azad University (Khoorasgan), Isfahan, Iran. (corresponding author),

14th International Conference on
Political Science,
International Relations and Transformation

Event Place: Tbilisi, Georgia
www.pstconf.ir

چهاردهمین کنفرانس بین المللی
علوم سیاسی، روابط بین الملل و تحول | گرجستان

14th International Conference on Political Science , International Relations and Transformation
مجلات مشترک بین المللی ۲۴ شهریور ماه ۱۴۰۲